

*Veste
Cisarovi*

ANTON HYKISCH

VOJENÉ POKRAČOVANIE ÚSPESNÉHO ROMÁNU MILUJTE KRÁLOVNÚ

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

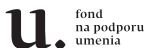
Anton Hykisch

*Verte
Cisárovi*

Bratislava 2016

Copyright © Anton Hykisch, 2016
Cover design © Jana Satková

© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava 2016
e-mail: vsss@stonline.sk; <http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu umenia

Nadácia profesora Mikuláša Zanzotto

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATELOV, spol. s r. o.

Anton Hykisch Verte cisárovi
Zodpovedná redaktorka Anna Šikulová
Obálku s použitím reprodukcie malby nezisteného autora, graficky spracovala
Jana Satková
Sadzba Jana Satková
Tlač P+M Turany
Prvé vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-930-5

1

POLNOČNÁ S OBAVAMI

Tvár mu zbelela, pod lícami zacítil chvenie. Pokúšal sa prehovoriť.

Čo urobí? Kde udrie?

Hlas mu z úst nevyšiel. Pery sa mu chveli ako jesenné listy.

Čo urobí? Bože, tá neistota je strašná.

Vášnivo si želal, aby bol jasnovidcom. Chcel vidieť mladého cisára a vniknúť do jeho hlavy, prebrázditi jeho mozog. Čo urobí levíča odtrhnuté z reťaze? Na koho skočí? Už ho nič nebrzdí. Energická silná matka ho držala na reťazi. Matka je mŕtva už mesiac. Je sám, bez kontroly.

Bože, pomôž! Čo urobí? Kam padne cisárov prvý úder?

Pridržal sa stolíka s vykrútenými nohami. Na ich koncoch boli levie pazúry.

Kardínal prímas mal popolavú tvár. Pozlátané levie pazúry sa zahryzli do červeného koberca.

Hoci bol Štedrý deň, muž v reverende sa očividne bál. Prsty na intarzii stolíka sa mu rozklepali. Nedokázal ich zastaviť.

Vianoce 1780 boli čudné. Zotmelo sa hneď po obede. Podvečer začalo silno snežiť. Mokrý sneh padal na zmera-

vené dediny a mestá mocnárstva od nizozemských Antverp cez tirolské Alpy až po hory bájneho Sedmohradska. Minútu za minútou sa kontúry krajiny strácali. Akoby príroda chcela zakryť žiaľ minulých dní, pohladkať znepokojené tváre. Biele nebo padalo na kraje, provincie a župy. Nezohrievalo, ale mrazilo.

Svätvečer. Biskupi, arcibiskupi, vikári, opáti, eparchovia, presbyteri, kazatelia práve navliekaní do vyzývavo skromných čiernych kamží alebo do bohoslužobných ornátov a zlatom pretkávaných dalmatík neisto podupkávali v sakristiách. V strelných modlitbách medzi vkĺznutím do alby, viazaním uzla na ozdobnej šnúre so strapcami a pobehovaním kaplánov, klerikov, miništrantov prosili Boha o radu. Ako spojiť dva protichodné pocity? Na jednej strane sviatok Narodenia Pána – na druhej strane nedávna smrť cisárovnej, arcivojvodkyne, kráľovnej, láskavej matky mocnárstva. Čas polnočných omší sa nebezpečne blížil.

Príval bielych vločiek zastrel neistotu v duši kardinála prímasa. Sladká neistota sa rozpúšťala. Možno tu vôbec nebola. Prevládol jediný pocit – strach, čo bude zajtra, o týždeň, po Novom roku. Čo urobí cisár? Kto bude jeho prvou obeťou?

„Čo urobí cisár?“ zašepkal a rýchlo pridal: „Ty naozaj nevieš, čo urobí jeho veličenstvo?“

„Neviem, eminencia.“

Samozrejme, že nevie, preblesklo kardinálovi myslou. Mal by som sa upokojiť. Sústrediť sa. Ten dvadsaťpäťročný čiernovlasý mladíček nemôže vedieť, čo sa deje v Hofburgu. Mladý kaplán generálneho vikariátu Ostrihomskej arcidiecézy v Trnave stojí bezradne, nie však ponížene pred svojím predstaveným. Gróf Jozef Batthyány uprel zrak na kaplána,

ale iba na sekundu. Báľ sa, že mladý kaplán odčíta z jeho očí neovládateľný strach zo zajtrajška. Na Štedrý deň by Boží služobník nemal mať strach, ak naozaj prežíva, čo hlása svätá matka cirkev.

Kaplán, nedávno vysvätený bohoslovec, hľadá na svojho arcibiskupa pokojne a bez strachu. Musí sa ovládnuť, aby neprezradil vnútornú radosť, ktorá v ňom od rána panuje.

Prímasove prsty na intarzii stolíka s levími pazúrmí stále klepotali, akoby hral na klavíri alebo na čembale. Ako dobre, že je tu ticho. Mladý kaplán od detstva neznáša hudobné nástroje a s neželanými zvukmi bude bojovať celý život.

Prímas nespúšťal oči z kaplána. Nebol to pohľad suveréna zo starého uhorského šľachtického rodu. Prímasove oči skôr pripomínali oči prestrašenej matky, ktorá vyprevádza syna do neznáma. Kaplán nebadane pohol špicatou bradou. Aj moja matka sa teraz chystá na polnočnú. Možno otec už rozkázal paholkovi, aby odpratal sneh pred domu. Možno sa aj sám chytil lopaty, lebo snehu pribúda.

„Nevieš, nevieš, synku,“ zašomral prímas. „Tu u nás si bol vysvätený. Teológiu si však skončil na Viedenskej univerzite. Koľko si tam študoval?“

„Tri roky, vaša eminencia.“

„Tri roky,“ uškrnul sa prímas. „A netušíš, čo urobí náš pánovník,“ zaváhal, „najmilostivejší cisár?“

Kaplán pokrútil hlavou. Bol napätý ako struna, prímas nevedel nič vyčítať z mladíkovej tváre.

„Prednášali ti páni ako Eybel...“

„Profesor cirkevného práva.“

„Exkomunikovaný!“ Prímas sa zachvel. „A Wittola. Šéfredaktor *Wiener Kirchenzeitung*, plným menom Markus Wittola, však?“

Kaplán prikývol. Vonku neprestávalo snežiť. Snehové vločky sa menili na kvapky vody a pomaly stekali po vysokom úzkom francúzskom okne.

Prímas pokračoval: „Wittola, ten farárko z dediny pri Viedni. A ešte...“ Prímasove prsty na stolíku neprestali klopkat. Bože, kedy prestane? „Akože sa volá rektorov zástupca?“

„Profesor Pehem,“ povedal kaplán.

„Pehem. Áno, áno, syn môj. Nahradil vyhodeneého Eybela.“ Prímas kardinál sa pokúsil o úsmev. „Celá slávna takzvaná viedenská teologická škola. Mätú hlavy stovkám bohoslovcov, aj vám z Pázmanea. Cez Sonnenfelsa, prekršteného žida, majú veľký vplyv na cisára.“ Povzdychol si. „Viedenská škola. Samý jansenizmus. To by sme vyzerali. Urobíme všetko, aby na seminároch v našom Uhorsku takíto páni nepochodili.“

Prestal prstami bubnovať na stolíku a v kaplánových očiach hľadal súhlas. Kaplán sa usiloval zrútať, koľko pramienkov vody steká po vysokom okne. Vedel svoje. Zrazu sa nadýchol a trocha pisklavým hlasom povedal: „Prednášal nám aj opát Rautenstrauch. Chystá reformu teologického štúdia v celom mocnárstve.“

Prímas podišiel ku kaplánovi.

„Čo vravíš, synku? Naozaj hovorili o reforme štúdia? Pozrimeže, odkryli karty.“ Zamyslel sa. Akiste ich posmelil samotný cisár. Prímas ledva zastavil horúčkovité myšlienky. Nebezpečenstvo sa priblížilo na dosah. Chcú sa zmocniť mladých, vychovať iných kňazov, klérus postaviť proti Rímu, znútra zničiť svätú matku cirkev. Aké opatrenia robí viedenský arcibiskup? Problémy mu prerastajú cez hlavu. Kardinál Migazzi je už pristarý.

Mladý kaplán stál pred ním nehybne, takmer spup-

ne. Očami neuhýbal. Prímas sa pokúsil prejavíť rozhodnosť. „Nepodari sa im to. Ten benediktín s hrozným menom – všimni si, synu, to všetko sú Nemci – Rauten – Strauch, tuším opát z pražského Břevnova, našťastie nemá moc rozhodovať o našej arcidieceze.“

Zatiaľ nemá, pomyslel si mladý slovensky kaplán. Uhorský prímas gróf Batthyány nemôže nevedieť, že bývalého opáta cisár menoval za radcu spojenej rakúsko-českej dvorskej kancelárie. Cisár teda akiste pozorne počúva jeho rady a možno čoskoro (kaplán si povzdychol) sa výchova budúcich kňazov v celom mocnárstve od základu zmení. Nahlas to nevyslovil. Podcenil však úsudok svojho nadriadeného.

„Teda, kam udrie cisár?“ prímas sa pokúsil o patetické gesto. „Zdá sa, že prvý úder proti cirkvi bude zameraný na duše nás, samotných kňazov.“

To je hrozné, pomyslel si prímas.

Kaplán jemne prikývol, tvárou mu prebehol slabý, ledva badateľný úsmev. Pohľad na prímasa s vystrašenými očami len posilnil kaplánovu radosť, ktorá ho opanovala už od skorého rána.

Počas týchto Vianoc sa tisíce ľudí brodili v čerstvom snehu. Tisíciky sviečok horeli v dedinských kostolíkoch rovnako ako v chrámoch a katedrálach miest po celej ríši. Ľudské duše i sviečky boli zapálené. Nevedeli však presne, či majú smútiť alebo sa radovať.

Prímas Uhorského kráľovstva, ostrihomský arcibiskup so sídlom v Trnave, pred dvoma rokmi poctený hodnosťou kardinála, jeho eminencia gróf Jozef Batthyány na Štedrý deň dal prednosť nebeskej radosti. Bez ohľadu na to, čo sa deje v ríšskom hlavnom meste – vo Viedni.

Prímas vnímal snehové vločky ako milióny bielych poslov, iskry energie. Dnes večer bude zase veľkňazom, pastierom, čo vedie za sebou zástupy. Zviditeľní Božiu moc a rastúcu vernosť kresťanského ľudu. Od poslednej snehom zaviatej fary na severnom Slovensku cez plebánov nemeckých miest nakažených protestantmi cez nespočetné kláštory až po biskupské sídla kráľovstva siaha dobre utkaná sieť cirkvi. Cez túto sieť nesmú preniknúť do myslí miliónov veriacich diabolské pokušenia slobodomurárov, agnostikov, voľnomyšlienkarov, reformátorov. Cítil na hrudi ozdobný pektorál. Veľký zdobený kríž pripomína povinnosť brániť Ukrižovaného vždy a všade, za každých okolností. Prímas mal v sebe gény starej uhorskej šľachty z rozvetveného rodu na rakúsko-maďarskom pomedzí, zdedil odvahu obrancov vlasti pred Turkami, pridal k tomu najvyššie vzdelanie vo filozofii a teológii, navyše lásku k literatúre, hudbe a všetkým umeniam. (Veď ma označujú prívlastkom Dionýzos uhorského areopágu.) Boh mu doprial, aby spravoval obrovské cirkevné majetky. Bol presvedčený, že výnosy využíva zmysluplne. Svedčia o tom desiatky postavených kostolov, chudobincov a cirkevných sídiel.

Kardinál arcibiskup si za miesto triumfu zvolil univerzitný Kostol sv. Jána Krstiteľa, súčasť areálu Trnavskej univerzity založenej veľkým predchodcom kardinálom Petrom Pázmányom.

Keď sa gróf Batthyány blížil k chrámu, už z koča videl námestie preplnené veriacimi, stierali si kvapky snehu z kabaníc a klobúkov a usilovali sa dostať do chrámu už spolu zaplneného mladými študentmi a klerikmi.

Zahrmel organ. Vnútro univerzitného chrámu vyzeralo z výšky chóru ako nekonečný biely tunel pod stále unikajúcou

nebeskou klenbou s mihotavými postavami anjelov. Oblúky bočných lodí akoby unášali človeka dopredu v zrýchľujúcom sa tempe až ku konečnému cieľu pred mramorový oltárny stôl vsadený do vysokánskej steny. Pri podhlade na nadľudské postavy evanjelistov a ďalších svätcov, ktoré sa postupne objavili na jednotlivých úrovniach, sa prímás cítil ako Dante postupujúci po poschodiach Nebeskej hory až k Najvyššiemu.

Veľký spevokol na chóre, zoradený po oboch stranách organu, sa tlačil k zábradliu. Len prví a druhí v rade videli, ako sa na podlahe hlavnej lode vlní biela riava. Ľudský vodopád sa blíži k striebristému zázraku, akejsi ligotavej mušli pred oltárom. Z kobercov nad kamennou podlahou chrámu sa vynára obrovský belčov a v ňom sa nad zlatými palmovými listami polosediačky dvíha chlapček s červenými lícami, trocha priveľký na novorodeniato, s výraznými očnými viečkami, preľaknuto zahľadený na blížiacu sa bielu riavu kňazov, klerikov a miništrantov. Výtvar miestneho rezbárskeho majstra.

Organ hrmí všetkými manuálmi, vydáva spodné tóny pekla, výšiny neba aj nádej očistca.

Kardinál prímás kľáči na červenom koberci, potom sa pokúša vstať. Má niečo cez päťdesiatku, ale v tých časoch to už nie je vek mládenca a dvaja kňazi z oboch strán sprievodu mu pomáhajú zdvihnúť sa zo zeme. Kardinálsky purpur ho vydělil z belavého spoločenstva. Stojí pred svätostánkom ako stĺp, postriebrená hlava sa dvíha k nebu.

Roztiahol ruky. Z chóru zaznie chválospev. Alleluja. Alleluja...

Priestor pred oltárom ožije, mihajú sa koncelebranti, biskupi, kanonici, opáti, kňazi, miništranti, nádoby, kalichy, lesknú sa patény, v žilnatých rukách kardinála oslepujúco žiari biely oblúk krehkej eucharistie, chvíle posvätného ticha,

cengot neviditeľného miništranta, všetci, celý chrám je na kolenách, tí natlačení v uličkách medzi lavicami, v bočných chrámových lodiach klesajú do mláčok roztopeného snehu z čižiem a čižmičiek, kapcov, vystlaných topánok, len tí predvídavejší si priniesli nánožníky. Iba tí, čo majú česť sedieť v laviciach, klesajú na kolená na kľakadlá vystlané červenou látkou, lebo aj pokora a poníženie pred Bohom je buď mokré a studené, alebo tvrdé, alebo mäkké, vystlaté perím a slamou, aby pokánie príliš netlačilo.

Mladý čiernovlasý kaplán (pokrstený ako Jozef Ignác) sa necítil najlepšie. Stlačený medzi ďalšími kaplánmi, diakonmi, klerikmi a miništrantami stál na pravom krídle bohatej asistencie prímasa pred oltárom. Boli zoradení podľa veľkosti, podľa polohlasných pokynov ceremoniára vstávali, kľakali, po latinsky odpovedali podľa rituálu tridentskej omše. Obrady mohli trvať pol druhu hodiny, skôr vyše dvoch hodín, lebo kardinál uhorský prímas sa chcel zavďačiť Bohu, Trnave a blízkemu okoliu náročným chrámovým koncertom v podaní chovancov Seminára sv. Štefana.

Jozef Ignác stál v širokánskom rade, usiloval sa sledovať obrady, jednotlivé latinské slová sa rozmrvili, rozpustili v kofónii zvukov spevokolu a rozličných nástrojov. *Zneli husle, violíny, violy, violončelá, basy, barbory, klarinety, flauty, hoboj, fagoty, klavicembaly, spinety, tambory, bubny, cimbaly a všeľijaké inakšie nástroje... Prvá slabika z Kyrie eleison ozývala sa za tolký čas, za aký odslúži vo Viedni aj najšuchtavejší výpomocný kňaz celú omšu....*

Mladý kaplán zažmúril oči. Utiereň v rodnej dedine, blízko širokého Váhu praskajú lavy na rieke. V kostolíku sa miestny pán farár na polnočnú zvyčajne pripojil k piesni:

*Pásli ovce valasi
pri betlemskom salaši,
anjel sa im ukázal,
do Betléma prísť kázal.
Vstaňte hore a choďte,
Pána Krista nájdete,
nájdete ho v jaslíčkách,
ovitého v plienočkách,
Mária ho kolembá
a Jozef mu tak spieva,
na husličkách ju-ju-ju
a na gajdách du-du-du.*

Kakofónia orchestra v univerzitnom chráme zahlušila spomienku na detstvo. V preplnenom stánku vzduch oťažel, ku klenbe dvíhal opar z natlačených tiel a snehových kaluží. Jozef Ignác zažmúril oči, uši si zapchať nemohol. *Concerto grosso* bolo nezadržateľne dlhé. Návaly hudby roztvorili v mladej hlave tajomné komnaty. Zažmúril oči. Drží sa zábradlia lode a nad ním udiera o stožiar plachta bičovaná vetrom. Pláva do Tripolisu a do Káhiry, do neznámych svetov. Pootvoril oči, vidí štíhle tmavé devy a svoju neznámu sestru Fatimu. Znejú činely, začuje rev dervišov, vidí bičovaných ľudí a láskavých bradatých starcov, čo volajú *Allah akbar*, Boh je veľký, a telá, ktorých sa oheň nedotýka. Chcel to všetko zaznamenať, napísať, hneď ako sa vráti domov, do Benátok. Prečo do Benátok? Prečo nie do rodnej Drietomy pod hradom Bytča, na severe slovenskej krajiny? Nevedel prečo.

Netušil, že v tých chvíľach sa stal spisovateľom, otcom príbehov. Zrodil sa románopisec.

Doznel koncert, stíchli nástroje. Všetci si vydýchli. Nasta-

lo ticho. Znalci si pyšne šepkali, že počuli vianočný koncert, *Concerto grosso g mol*, opus 6, číslo 8 a zložil ho Arcangelo Corelli. (Štíhly mních od pavlínov tvrdil, že to bolo síce *Concerto grosso g mol*, ale opus 8 číslo 6 a potom musí byť autorom Giuseppe Torelli.) Záverečné slová *Ite missa est* z úst kardinála prímasa bolo ledva počuť. Dav sa opatrne rozhýbal. Biely rad asistencie sa zavlnil, kaplán Jozef Ignác poslušne odpochoďoval do sakristie. S pomocou spolubratov jeden druhého vyvliekali z dlhej bielej alby. Ledva stáli na nohách a všetci boli hladní.

Kapláni a bohoslovci posledného ročníka diecézneho seminára mali byť hosťami kardinála prímasa. Jozef Ignác si rýchlo navliekol reverendu, pričesal si vlasy a ponáhľal sa do jedálne zasadnúť k štedrovečernému stolu.

2

TAJOMSTVÁ NEZNÁMYCH KLERIKOV

Ostrý kardinálsky purpur žiaril z prímasyových pliec ešte aj vo svite sviec.

„Odpustite, *dillectissimi filii*, že som vás vyrušil zo spevu, máte krásne vianočné piesne. Je správne, že ľud svojskou piesňou oslavuje tajomstvo vtelenia. Hoci ste z rozdielnych žúp, spievate rovnaké slovenské piesne. *Canti slavici*.“

„*Canti slavonici*, eminencia,“ zašepkal ticho mladší mladík s tonzúrou.

Prímas sa zhovievavo usmial: „*Slavonici*. Ako myslíš, synku.“

Dvaja trochu vyplašení slovenskí klerici v rozpakoch vnímali rady kníh za sivou hlavou prímasa.

„Ty si krstený Alexander,“ arcibiskup sa obrátil k nižšiemu mladíkovi, ktorý ho neopravoval. „Nazývajú ťa Rudnay de Rudna et Divéky-Ujfalú.“ Arcibiskup uspokojene pokýval hlavou. „Ctihodný rod nižšej šľachty. Hovoríš po maďarsky i po slovensky, samozrejme, okrem latinskej reči. Ako by ťa oslovili doma, keby si nebol klerikom všeobecnej cirkvi?“

Mladík s tučnejšou tvárou vyhrkol: „Alexander Rudnay de Rudno et Diviacka Nova Ves... eminencia.“

„Koľko máš rokov, synku?“

„Dvadsať.“

„Pamätám si ťa z kurzu filozofie tu v Trnave. Vidával som ťa v archíve.“

„Vypomáhal som ako archivár vikariátu. Teraz si robím teológiu v Budíne.“

„Usilovný mládenec. Prišiel si na sviatky navštíviť rodičov? *Bene, benissime*. Máš knihy, však?“ Arcibiskup nečakal odpoveď. „Ešte ťa čaká veľa kníh. Ak budeš taký usilovný ako doteraz, urobíš si doktorát z teológie v hlavnom meste kráľovstva, v Prešporke.“

Gróf Batthyány vstal spoza stola seminárnej knižnice a začal sa prechádzať. Ruka s prsteňom zakrúžila pred tvárou mladšieho klerika.

„Zistil som si, že aj ty si *nobilis*, synku.“

„Antonius Bernolák Slanicensis, vaša eminencia.“

„Takže Bernolák de Slanica. Zeman z najsevernejšieho kúta našej vlasti. Koľko máš rokov?“

„Osemnásť, vaša eminencia.“ Nevdojak si hrabol do vlasov. Arcibiskup sa pousmial.

„Nezvykol si si na tonzúru? Do ďalšej vysviacky bude aj horšie, neboj sa, synku! Si veľmi pracovitý. Svojho staršieho priateľa chceš prekonať. Pamätám si ťa z Prešporka zo Seminára svätého Imricha.“

„Skončil som tam rétoriku, filozofiu a poetiku.“

„Na tunajšej Kráľovskej akadémii si dokončíš filozofiu. Ak budeš dobrý, neminie ťa doktorát teológie vo Viedni na Pázmaneu. Ešte sa uvidí. Vraj si nadaný na reči, spomínal mi kaplán Bajza.“ Bernolák prikývol. Arcibiskup k nemu vystrel dľaň ako by ho chcel pohladkať. „Osud siroty je ťažký, synku. Viem, viem. Kedy ti umrel pán otec?“

„Pred šiestimi rokmi. Mal som dvanásť, brat mal šesť rokov.“

„Smutné, smutné. Ale, neboj sa. Matka cirkev ani vlast' ne-nechajú siroty bez pomoci.“ Po chvíli sa opýtal: „Si hrdý na svoje zemanstvo? Aký máte armáles?“

Bernolák si odkašlal a spustil: „Modrý štít priečne rozde-lený tečúcou riekou. V hornej časti sú nad riekou tri červe-né ruže. V dolnej časti na zelenej lúke sú dve biele solné ska-ly – *petra salis*. Nad štítom máme prilbu s korunou.“

„Solné kamene?“

„Moji predkovia obchodovali so soľou z Poľska a dodáva-li ju aj cisárskemu vojsku. Bola to pomoc v boji proti rebe-lom.“

„*Bene, bene...* Aké krásne, priam biblické podobenstvo. Vy, mládenci, máte byť soľou tohto kráľovstva. Zárukou pro-ti skaze a hnilobe sveta.“ Zastal oproti nim. Dlhánske vos-kovice poznačili jeho tvár svätožiarou. „Zavolať som si vás ako *nobiles*, ako synov význačných rodín, aby ste i naďalej boli nápomocní pri udržaní a šírení katolíckej viery. *Noblesse oblige*, však, páni?“ Prímas pozdvihol pravicu smerom k bo-hoslovcovi. „Prijmite požehnanie: *Benedicat vos omnipotens Deus*.“ Posledné slová temer šepkal. Arcibiskup bol zrejme unavený. „A teraz choďte v mene Božom medzi svojich spo-lubratov.“

Klerici pochopili. Prímas podišiel k dverám knižnice, za ktorými sa ozýval vianočný spev.

Obaja bohoslovci vzorne vykonali *homagio*. Jeden za dru-hým pokľakli a pobožkali biskupský prsteň svojho predstave-ného.

Bolo po polnoci. Arcibiskup sa oprel o rám okna. Príval snehu vonku neustával. Boh nás nenecháva celkom bez náde-je. Títo mladí ľudia vyžarujú pokojnú istotu. Arcibiskup ako-by na chvíľu zahnal do kúta strach z budúcnosti.

„Tak vravte, páni! Dostali ste *laudatio*? Alebo novoročný karcer?“

Mládenci chrúmali posledné zákusky z napoly odprataných stolov. Otázky sa sypali a dvaja nešťastníci akosi neodpovedali. Kaplán Bajza k nim prišiel od kuchyne s dvoma pohármi v ruke.

„Nech sa páči, páni zemanía, ráčte si vypiť!“ Kaplán bol v tvári červený a úzke pery mu mykalo. „Nedajte sa vynukovať, *nobiles!*“ Poobzeral sa po jedálni, kde ostal len hlúčik klerikov. „Čo nám odkazuje náš arcipastier? Že aj v našej cirkvi sú dva druhy ľudí? Nie sme si rovní pred Bohom, lebo tí urodzení sú rovnejší?“ zaškeril sa.

„Pán kaplán, prosím vás...“ zaúpel malý Rudnay.

Bernolák vzal ponúkaný pohár. „Vďaka, pán kaplán. Na vaše zdravie!“ Rýchlo vypil biele víno a vydýchol si. „Šťastné a veselé. Nepokazme si sviatky, páni bratia! Nesadneme si?“

Posadali si okolo stola s omrvinkami a naskladanými špinavými taniermi. Oči im iskrili a siahali po napoly dopitých džbánoch. Ostalo ich iba zopár, azda piati, šiesti. Rozprávali voľne, neporiadne, ako sa rozpráva po polnoci po svätvečere. O darčekoch, čo dostali z domu, o rodičoch, bratoch, sestrách, o možných výhodných farách. O Trnave, Prešporke, Budíne, Viedni.

Kaplán Bajza neprestal zapárať.

„Ty, spolubrat Anton, prišiel si z Prešporka zo seminára Emericanum. Zašiel si aj k radnici hlavného mesta nášho kráľovstva?“

Bernolák prestal jesť makovník a prikývol.

„Veďľa prešporskej radnice vyrastá nová velikánska stavba. Palác.“

„Áno, pán kaplán. Palác, rezidencia so skvelou výzdobou. Vnútri bude vraj malý zázrak. Zrkadlová sieň.“

„Takže vieš, pre koho sa stavia ten palác?“

„Áno, pre nášho arcipastiera.“

„*Bene, domine*. Palác prímasa je pred dokončením. Vieš, koľko stojí taký palác, skvostnejší ako palác kniežaťa Grassalkoviča? Nevieš? Ani ja to neviem, bratku. Desaťtisíce. Státisíce zlatých.“ Odmlčal sa, tvár mu ešte viac očervenela hnevom. „Jasle pre dobytok. Koč so šesťzápahom a palác. Pre nástupcu apoštolov. Pre rybárov!“

Trápne ticho. Potom sa zdvihol malý Rudnay.

„Cirkev je bohatá, áno. Bohatstvo však nie je hriechom, ak sa používa na všeobecné dobro,“ vyhrkol vzrušene. „Rád by som sa vás opýtal, pán kaplán: Kto platil vaše štúdiá, v Prešporke, v Trnave, vo Viedni?“ Nieкто zabúchal do stola. „Kto platí naše štúdiá, naše...“

Bajza neodpovedal. S hrmotom si odsadol.

Malý Rudnay rozprával, ako ho z Budína vyslali služobne za sedmohradským biskupom s cenným stredovekým rukopisom. Tamojší biskup je gróf Batthyány. Iný Batthyány, krstným menom Ignác. Nie, nie je brat toho nášho. Iná vetva. Vedec, historik, astronóm. Zakladá zbierku najstarších rukopisov Európy, pergameny, iluminácie. Keby bol chudobný ako rybári v Galilei... Takže. V biskupskom sídle v Alba Julii bude knižnica. Kdesi v Nemecku zakúpil evanjeliár z deviateho storočia. Z čias Karola Veľkého... „Ach Rudnay, si múdry chlapec, v deviatom storočí sme aj my mali ríšu starých Slovákov. Aj reč starú ako latinčina či gréčtina... *Lingua slavica*.“

„Nie, nie!“ zrazu vyskočil tenký Anton Bernolák de Slanica. „*Lingua slavonica*. Slovenská reč. Nie slovanská.“ Bernolák sa dvíhal spoza stola. „Inak, páni bratia, odporúčam do pozornosti knižnú novinku. Knihu napísal Juraj Papánek, kňaz me-